

Bâkî Divanı'nda Atasözü ve Deyimler Proverb and İdioms in Baki Divan

Bülent KAYA*

Öz

Atasözü ve deyimler sözlü kültür içerisinde önemli bir yere sahiptir. Klâsik Türk şiirinin ilk dönemlerinden başlamak üzere farklı yüzyıllarda özellikle Mahallileşme akımı etkisindeki şairlerin şiirlerinde atasözü ve deyim örnekleriyle çokça karşılaşılır. Deyimler, beyitlerde genellikle mecaz-ı mürsel ve kinaye sanatıyla kullanılır. Bunun yanında diğer kelimelerle de anlam ilgisi oluşturacak şekilde yer alır. Atasözü ve deyimler divan şiirini zenginleştiren ve çeşni katan öğelerdir. XVI. yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı'nın en önemli şairlerinden olan Bâkî'nin şiirlerinde atasözü ve deyimlerin tespiti, şairin şiirini zenginleştiren unsurların belirlenmesi noktasında önemlidir. Bu çalışmanın amacı, Bâkî Divanı'nda tespit edilebilen atasözü ve deyimleri alfabetik tasnifle vererek şairin atasözü ve deyim kullanımındaki çeşitliliğini ortaya koymak ve bunları gün yüzüne çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bâkî, Deyim, Atasözü.

Abstract

Sayings and idioms have an important place in oral culture. Starting from the first periods of Divan poetry, poems of poets who are influenced by the movement of localization in different centuries are often encountered with proverbs and idioms. Idioms, couplets are often used in metaphor and mystery art. In addition, other words, meaning is involved in meaning. Proverb and idioms are the elements that enrich the divan poetry and add flavor. XVI. In the poems of Bâkî, one of the most important poets of classical Turkish literature, the determination of proverbs and idioms is important in determining the elements that enrich the poet's poetry. This study is to reveal the verse of the poet in the use of proverb and idiom by giving the proverb and idioms which can be determined in the divan of the poet and reveal them.

Key Words: Bâkî, İdiom, Proverb.

Giriş

Atasözü ve deyimler sözlü kültür ürünleridir. Atasözleri, geçmişten günümüze gelmiş geniş tecrübe ve gözlemlerin ürünü olan özlü sözlerdir. Deyimler ise, bir kavramı belirtmek için bulunan özel anlatım kalıplarıdır. Atasözleri ve deyimler şekil bakımından benzemekle birlikte, kavram yönünden farklıdırlar. Deyimlerde yol gösterme özelliği ve hüküm bildirme bulunmaz (Aksoy, 1984: 19-49).

Atasözlerinin bir kısmı nazımdan ziyade, nesre yakın gibi dursalar da, birçokları vezne uygun gelmektedir. Bu gibi sözler, ilk söylenişte atalarımızın ağızından vezinli ve kafiyeli olarak çıkmışlardır. Bunların çoğunluğu beyit hâlinde iki mısradan ibaret olmakla birlikte tek mısra olanları da vardır (Dilçin, 2018: XIX).

Türk Halk Şiiri'nde ve Klâsik Türk Şiiri'nde atasözlerine geniş yer verilmiştir (Eyüboğlu, 1973). Şairler, manzumelerinin arasına atasözlerini alarak fikirlerini kuvvetlendirmişler, şiirlerini süslemişlerdir. 11. yüzyıldan bu yana neredeyse bütün şairler şiirlerinde atasözlerine geniş şekilde yer vermişlerdir. Kutadgu Bilig başta olmak üzere, siyasetnameler, dinî ve ahlâkî eserler, tarihî destanlar, hikâyeler gibi eserlerde atasözü örnekleri geniş yer tutar (Dilçin, 2018: XX). Şairler genellikle pend-nâmelerde, dinî- ahlâkî mesnevilerde ve divanlarda kendi edebî zevkleri doğrultusunda atasözü ve deyimlere yer vermişlerdir. (Batislam, 1997: 108). Klâsik Türk Edebiyatı'nda atasözü ve deyimler noktasında Güvâhî'nin, Attar'ın Pend-nâme'sini örnek olarak yazdığı Pend-nâmesi önemlidir. Bu eserde fazla sayıda atasözü ve deyim yer verilmiştir (Hengirmen, 1983: 24-82).

XV. yüzyılın özellikle ilk yarısında, atasözü ve deyim gibi sözlü gelenek ürünlerine Klâsik Türk Edebiyatı şairlerinin şiirlerinde fazlaca yer verilmiştir. Bu atasözleri, anlamı kaybolmuş ve karşılığı kalmamış olanlar, kelime ve sentaks olarak değişen fakat anlamca aynı

* Dr.Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversite, Fen Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bölümü,

kalanlar, güncel kullanımlarıyla birebir aynı olanlar olarak üç grupta toplanabilir (Gülüm, 2013).

Elde edilen veriler ışığında Türk Halk Edebiyatı ile Klâsik Türk Edebiyatı arasındaki geçiş dönemi sayılan XV. yüzyıl ve bilhassa bu yüzyılın ilk yarısında, atasözü ve deyim gibi sözlü geleneğin ürünleri Klâsik Türk şairlerinin şiirlerinde bolca kullanılmıştır. Bu atasözü ve deyimler kabaca üç gruba ayrılabilirler.

Klâsik Türk Şiiri'nin geniş benzetme ve mazmun dünyası dikkate alındığında atasözleri ve deyimlerin bu dünya içerisinde zaman zaman önemli işlevler üstlendiklerini söylemek mümkündür. Özellikle Mahallileşme Akımı etkisindeki şairlerin divanlarında atasözü ve deyimlerle daha sık karşılaşmaktadır.

15.-19. yüzyıllar arasında yaşamış Klâsik Türk Edebiyatı şairleri birçok atasözü ve deyimden yararlanmışlar, millî kültürün güçlü sembolleri olarak, söylediklerine inandırıcı bir hava vermek, şiirlerini süslemek, düşüncelerini güçlendirmek, söylemek istediklerini daha açık, net ve etkili biçimde ifade etmek için atasözü ve deyimlerden yararlanmışlardır (Kaya, 2011: 15).

Divanlardaki atasözleri günümüzdeki şekillerinin aksine çoğunlukla farklı söz dizimi ve kelime yapısı içerisinde kullanılmıştır. Örnek olarak Necâtî Bey'de bugün, "Taş düştüğü yerde ağırdır" veya "Taş yerinde ağırdır" şeklinde kullanılan atasözü, "Eğerçi ağır olur taş kopduğu yerde" şeklinde geçmektedir (Mengi, 1986: 51).

XVI. yüzyıl Klâsik Türk Edebiyatı'nın ve bütünüyle bu edebiyat geleneğinin en önemli şairlerinden olan Bâkî'nin divanında da atasözü ve deyimlerle ilgili oldukça fazla örnek yer almaktadır. Beyitlerde geçen deyimlerin anlamları kısmen verilmekle birlikte, genellikle beyitteki anlamın açıklanması yoluna gidilmiştir. Beyitler italik verilmiş olup beyitte geçen deyimler ise koyu gösterilmiştir.

Atasözleri

Divanu Lugati't-Türk'te atasözleri Arapça "mesel", Türkçe "sav" sözcükleriyle anılır. Klâsik Türk Edebiyatı ve Osmanlı Türkçesi'nde ise "mesel" veya "darbimesel" şeklinde geçer. Darbimesel, "mesel getirmek, duruma uyan yaygın bir söz veya bir atasözü söylemek" demektir. Ancak atalarsözü anlamında da kullanılmıştır (Aksoy, 1988: 132). Geleneğimizde yerleşmiş bir atasözü anlayışı yer alır. Atasözleri millî varlıklar olup Allah ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etkiye sahiptirler. İnandırıcı ve kutsaldırlar. Geniş yığınların yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır (Aksoy, 1988: 132). Atasözlerinde usta bir üslup, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatım özelliği vardır. Bu sözlerde çeşitli anlatış yolları, söz ve anlam sanatları yer alır (Aksoy, 1988: 136). Bâkî Divanı'nda yer alan aşağıdaki atasözleri şekil ve kavramsal olarak farklı görünüm arz eder.

"Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez."(Aksoy, 2007):

Aşağıdaki beyitte bugün, "Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez (Aksoy, 2007)" şeklinde kullanılan atasözü söz dizimi farklılığıyla "Cihânda yâr-ı hâdisden kadîmî âşinâ yigdür" şeklinde geçmektedir.

Dil-i mahzûna vuslatdan firâk-ı dil-rübâ yigdür

Cihânda yâr-i hâdisden kadîmî âşinâ yigdür G. 186/1

Gönülden gönüle/Kalpten kalbe yol vardır

Birbirine birtakım duygularla bağlı olan iki kişiden biri, öteki için ne düşünüyorsa, o da diğeri için aynı duyguları paylaşır (Parlatır, 2008: 247). Aşağıdaki örnekte şair, sevgilisine sitemde bulunarak, sevgilinin kendisine olan eziyetini ve yüz vermemesini bu atasözünü örnek vererek anlatıp bu durumdan yakınmaktadır:

Gözdeki hûn-âbe-i âlüm görüp rahm itmediñ

Yollar üzre cism-i pâ-mâlüm görüp rahm itmediñ

Bu perîşan olmuş ahvâlüm görüp rahm itmediñ

Dermend-i ‘aşkuñam hâlüm görüp rahm itmediñ

Yol olur dilden dile dirlerdi hod vardur mesel Thm. 2/VI/5

Hayır işi uzat şerre dönsün, şer işi uzat hayra dönsün

Bu deyimle hayırlı bir işin uzadığı zaman kötü olacağı, şer bir işin ise uzadığı zaman iyi olacağı anlatılır. Sevgili uğruna canını feda etmek isteyen âşık ölümü göze almıştır. Âşığın canını alan sevgilidir. Âşık, sevgili uğruna can vermekten imtina etmez. Beyitte bu durum hayırlı bir iş olarak görülmüş ve geciktirilmemesi gerektiği söylenmiştir:

Beni öldürmege gel ey püser ihmâl itme

Atalar dimediler hayr işi tehir ideler G. 177/4

Kurunun yanında yaş da yanar

Bu atasözü, beğenilmeyen davranışlardan dolayı ceza alan kişilerle birlikte, bazen de suçsuz olanların suçlu muamelesi görmesini anlatmak için kullanılır (Parlatır, 2008: 413). Beyitte yaşlı gözlerin gönül ateşiyle yandığından söz edilirken bu deyimle irtibat kurulmuştur:

Tâb-ı dilden ahker-i sûzâna döndi gözlerüm

Bu meseldür kim yanar huşküñ yanınca ter bile K.10/7

Deyimler

Deyimler, atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyim kelimelerinin yerleri değiştirilip aynı anlamda da olsa başka bir kelime konulamaz ve deyim söz dizimi bozulamaz. Örneğin, “Ayıkla pirincin taşını” deyimini, “Ayıkla bulgurun taşını” şeklinde söylenemez (Aksoy, 1988: 140). Deyimler bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbı olup düstur niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atasözünden ayıran en önemli özellik budur (Aksoy, 1988: 142). Divan’daki deyimlerin birçoğu, kinaye ve mecaz-ı mürsel sanatıyla birlikte kullanılmıştır. Divan’ın 153. gazelinde “kulak çekmek” deyimini “kulak vermek, dikkatlice dinlemek” anlamlarında redif olarak kullanılmıştır.

Ağzı kara (olmak)

“Ağzı kara” ifadesi, boşboğaz, münafık ve yalancı anlamlarına gelir (Onay, 2009: 42). Beyitte şair, sevgiliyle arasına giren rakipleri bu deyimle anlatmıştır:

Nice agyâr gibi ağzı kara var gerçi

İtlerinüñ seg-i tâzî gibi mümtâzî geçer G. 161/5

Ağzı süt kokmak

Ağzı süt kokmak, çok genç ve toy olmaktır (Tanyeri, 1999: 18). Beyitte şair, sevgilisinin gamzesinden kan damladığını ve onun ağzının süt koktuğunu söylemektedir:

Oldı bir tıfluñ kemend-i zülfine cânlar esîr

Gamzesinden kan tamar ağzında ammâ bûy-ı şîr G. 145/1

Ağzından düşmemek

Ağzından düşmemek, her zaman onun sözünü etmektir (Tanyeri, 1999: 16). Sevgilinin dudağını lal taşına benzeten şair, onun ağzından şekerin düşmediğini ifade etmiştir:

Nebât-ı hatt u kand-i la'1-i nâbuñ düşmez ağzından

Biraz gûş eylesen tûtî-i şekker-hâyı söyletsen G. 264/5

Ağzını aramak

Ağzını aramak, öğrenilmek istenilen şeyi söyletecek yolda dil kullanmak, nabız yoklamaktır (Tanyeri, 1999: 16). Aşağıdaki beyitte geçen deyim, “ağzını bulmaya çalışmak” ve “istenilen şeyi söyletmeye çalışmak” şeklinde tevriyeli düşünmek mümkündür:

Gerçi nâzûklik ile ağzın arar engüştün

Dimez ammâ dehenüñ sırrını gizler hâtem G. 19/41

Aklını almak

Aklını almak, güzelliği ile büyülemeyi ifade eder (Aksoy, 1988: 554). Lale yanaklı sevgili, giydiği kıyafetlerle âşığın aklını alır:

Karşumda allar geyüp ol lâle-ruh yine

Gülgünilerle ‘aklum alur san piyâledür G. 84/2

Aklını başına almak

Aklını başına almak, akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmaktır (Tanyeri, 1999: 23). *Beyitte* şair, divane gönlünün aklını başına toplamasını, sevgilinin perişan zülfünün zincirine düşmemesini söylemektedir:

Düşmesin silsile-i zülf-i perîşânuna dil

Aklını başına cem eylesün ol dîvâne G. 410/4

Alnı açık yüzü ak olmak

Alnı açık yüzü ak olmak, temiz ve namuslu olmayı ifade eder (Tanyeri, 1999: 24). *Beyitte*, sevgilinin taze güle benzetilmesinin hatalı olduğu, onun tıpkı yasemin gibi alnının açık yüzünün ak olduğu ifade edilmiştir. Yaseminin beyaz renginden hareket eden şair, teşhis ve kinaye yoluyla deyim kullanmıştır:

Gül gibi ter-dâmene teşbîh iden kimdür seni

Yâsemen gibi cihânda alnun açuk yüzün ag G.227/3

Ayak basmak (Kadem basmak)

Ayak basmak, bir yere gelmek, uğramaktır (Tanyeri, 1999: 35). Aşağıdaki ilk beyitte deyim, memduhun yanına gelmek anlamında söz konusu edilmiştir:

Felekler farkına basdı kadem devriñde fazl ehli

Nice pâ-mâl ide dünyâ-yı fânî ehl-i irfânı K.5/18

Aynı deyim, diğer beyitte kişileştirme yoluyla Nevrûz’un gelmesi anlamında kullanılmıştır:

Bisât-1^c ayşa **kadem basdı** nâz ile nev-rûz
Şükûfe perde-sarây-1^c ademden itdi bürûz G. 198/1

Bağrına basmak

Bağrına basmak, göğsü üzerine yaslayıp sevmektir (Tanyeri, 1999: 40). Beyitte teşhis yoluyla kadehe benzeyen lâlelerin, çiğ tanelerini bağrına bastığından söz edilmektedir:

Gül-şende basdı jâleleri kara bagrına
İrdi safâya lâle-i hûnîn piyâleler G. 103/4

Bağrı delinmek

Bağrı delinmek, içine işlemek, çok dertlenmesine yol açmaktır (Aksoy, 1988: 611). Goncanın kapalı olmasını suskunluk ve içe kapanıklık olarak gören şair, ayrılık dikeninin sıkıntısının bağrını deldiğini ifade eder:

Nice dem derd ile dem-beste kalup gonca-şifat
Bagrumuz delmiş idi mihnet-i hâr-ı hicrân K.2/8

Diğer beyitte ise inci ve cevhere takı eşyası olarak delik açılmasını kendi bağrının delinmesi ile benzetmeli kullanmıştır:

Ser-rişte-i visâl dahı girmede ele
Bagrum delindi hecr ile dürr ü güher gibi G. 503/4

Bağrı kan eylemek

Bağrı kan eylemek deyimini aşağıdaki beyitte sevgilinin âşığına çektirdiği eziyetleri ve cefaları anlatmak için kullanılmıştır. Sevgili, naz kılıcıyla âşığın bağrını kesip yaralamış, kan eylemiştir:

Bagrumı hûn eyledüñ şemşîr-i istignâ ile
N'eyledüñ hey âfet-i devrân yine kan eyledün G. 272/5

Bağrı yakmak

Bağrı yakmak, çok acı, dert ve sıkıntı çekmektir (Tanyeri, 1999: 40). Beyitte lâlenin içindeki siyahlıktan hareket eden şair, bunu sevgilinin dudağının benine olan hasretle bağrının yanması ve kararması arasında bir ilişki kurarak anlatmıştır:

Hele ey lâle-i sîr-âb-1 çemen-zâr-1 cefâ
Bagrumuz yakdı senün hasret-i hâl-i dehenün G. 248/4

Baş eğmek/Baş eğdirmek (Ser-fürû kılmak, Ser-fürû eylemek)

Bâkî Divanı'nda en çok geçen deyimlerden birisi de “baş eğmek”tir¹. Divan'da 8 defa geçmektedir. “Baş eğmek” deyimini kimi beyitlerde, “ser-fürû kılmak, ser-fürû” eylemek şeklinde de geçmektedir. Aşağıdaki beyitlerde; alçak insanlara eğilmemek, yardım istemek, başkalarına minnet etmemek, kaderine razı olmak gibi anlamlarda kullanılmıştır²:

Düşmanlar memduhun izinin tozuna baş eğerler:

Hasm-ı gerden-keş izüñ tozına kilsun ser-fürû

¹ Ettirgen hâli olan baş eğdirmek ise yalnızca 1 beyitte geçmektedir: G. 399/5.

² Diğer örnek beyitler için bkz.: G. 197/4, G.241/4, G. 399/4, G. 410/7, G. 399/5.

Ser-fürû kılmazsa bir gün kellesi galtân gelür K.6/23

Dünyanın alçak bir insana benzetildiği aşağıdaki beyitte, bu alçak dünya için kötü ve aşağılık kimselere baş eğilmemesi gerektiği ifade edilmiştir:

Baş egmezüz edânîye dünyâ-yı dún için

Allâhadur tevekkülümüz i'timâdumuz G.192/2

Bir başka beyitte de şair, aşk derdinin ilacı için tabiplere baş eğmeyeceğini, çünkü onun derdinin devasının olmadığını ifade etmiştir:

Tabîb-i şehre baş egmem güzellerden şifâ ummam

Onulmaz yaradur yaram devâsuz derddür derdüm G.344/5

Başı göklere ermek

Başı göğe ermek, uğraşarak layık olmadığı şeyi el ettiğinden çok sevinerek böbürlenmektir (Aksoy, 1988: 619). Beyitlerde kinaye, teşbih ve teşhis yoluyla anlatılmıştır³. Kasideden alınan aşağıdaki örnek beyitte memduhun ulaştığı konunun yüceliğini anlatmak için kullanılmıştır:

Gün gibi başı göklere irdi şu kimsenün

Kim zerre denlü eyledi şânında ihtimâm K. 23/25

Başına kıyamet kopmak

Başına kıyamet kopmak, kötü bir durumla karşılaşmayı ifade eder. Başına kıyamet kopmak deyimi, aşağıdaki beyitte iki anlama gelecek şekilde tevriyeli verilmiştir. Birincisi, âşıklarının sevgilinin yürüyüşünü gördüklerinde kendilerinden geçerek kıyameti yaşamaları, ikincisi ise, sevgilinin boyudur. Nitekim birinci mısradaki kâmet ve ikinci mısradaki kıyâmet kelimeleri aynı kökten gelir. Bu da, şairin beyitte deyimi iki anlama gelecek şekilde kullandığını düşündürmektedir:

Kaçan kim nâz ile reftâr iderler serv-kâmetler

Kopar^c âşıklarun başına ol demde kıyâmetler G. 166/1

Çekip çevirmek

Çekip çevirmek, bir kişiyi, bir işletmeyi gereksiz giderlerden kurtarıp tutumlu bir yöntem içine sokmaktır (Aksoy, 1988: 690). İlk beyitte bahçivanın bahçedeki su dolabını düzene sokması anlamında kullanılmıştır:

Bâgda dólâbı çok çekdi çevürdi bâg-bân

Öykünür diyü gamunda nâle vü efgânuma G.434/2

Aşağıdaki beyitte ise, sâkînin meclisi idare etmesi, yönetmesi karşılığında söz konusu edilmiştir:

Çekdi çevürdi sâkî-i meclis piyâleyi

Âl ile öpdî diyü leb-i la'l-i dil-beri G. 504/2

Defterini dürmek

Defterini dürmek, öldürmek, işine son vermek, işten çıkarmak, başarısını kıskanarak yükselmesine engel olmak gibi anlamlara gelir (<http://sozluk.gov.tr/>[Erişim: 28.05.2019]). Beyitte saba yelinin parlak incinin defterini dürmesi şeklinde geçmektedir:

³ Örnek beyitler için bkz.: G.289/5, G. 526/4.

Defterin bâd-ı sabâ lü'lû-yı lâlânuñ dürer*İlter olsa dişlerün vasfin 'Adenden cânibe* G. 440/2**El arkası yerde olmak**

Deyim, “acizini göstermek, pes etmek, karşı tarafın üstünlüğünü kabul etmek” gibi anlamlara gelmektedir (Tanyeri, 1999: 96; Yakar, 2009: 31). Aşağıdaki beyit, “Çınar dalı sonunda, şiddetli rüzgârın bileğini büktüğünü görerek, el arkasını yere koyup (rüzgârın üstünlüğünü kabul ederek), (rüzgâra) âferinler pehlivan dedi!” şeklinde günümüz Türkçesine aktarılabilir. Burada şair, sert esen rüzgârla birlikte çınar ağacının dalının kırılması ve yere düşmesini hüsn-i talil sanatıyla anlatmıştır. Beyitte, çınarın dalı insanın koluna, yaprağı ise ele benzetilmiş ve kırılıp sarkarak yere temas eden veya yere yaprağıyla düşen ağaç dalı ile yenilgiyi kabul etmek için yere kolla birlikte konan el arasında bağlantı kurulmuştur. Bâkî, şiddetli rüzgârı güçlü kuvvetli bir pehlivan olarak hayal etmiştir (Demirkazık, 2013: 619):

Dest-büird-i sarsarı âhır görüp şâh-ı çenâr
Didi el arkası yirde âferinler pehlevân K. 22/11

El bağlamak

El bağlamak, saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmaktır (Tanyeri, 1999: 96). Aşağıdaki iki beyitte deyim, kinaye sanatı yoluyla hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. İlk beyitte memduha saygı olarak el bağlanması, anlamında mecazen kullanılmıştır:

Karşusunda ayagın tursun mülûk el baglasun
Kendü çıksun bârgâh-ı 'adle dîvân eylesün Trc.B. 1/V/5

Deyim, ikinci beyitte ise, cenazeye saygı gösterilmesi manasında zikredilmiştir:

Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey Bâkî
Turup el baglayalar karşıña yârân saf saf G. 229/9

El bir etmek

Sevgilinin kaşı ve kirpikleri, âşığı öldürmek için iş birliği yapmışlardır. Beyitlerde “el bir etmek” deyiimiyle birlikte, müje ve kaş kelimelerinde de teşhis ve kapalı istiare sanatı yapılmıştır. “El bir etmek” deyiimi kendisine benzetilen (müşebbehün-bih) ögenin (insan) bir özelliği durumundadır. Şairin, deyiimi bu sanat içerisinde vermesi anlamlıdır. Beyitte teşhis yoluyla sevgilinin zülfü ve turrasının iş birliği yapması anlamında zikredilmiştir:

Zülfüñ el bir eyleyüp turrañla pinhân itdiler
Hâtem-i dil hasılı ya andadur ya bundadur G. 157/4

Diğer bir beyitte ise âşığı öldürmek için sevgilinin kaşı ve kirpiğinin iş birliği yapması manasında kullanılmıştır:

Ne revâdur ki müjeñle kaşuñ el bir ideler
Beni öldürmek için re'y ile tedbîr ideler G. 177/1

El dar olmak (El darlığı)

Eli dar olmak maddi sıkıntı içerisinde bulunmaktır (Aksoy, 1988: 756). Deyim, aşağıdaki beyitte hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmıştır:

Kâseler sun bize meclisde gınâ virmez ayak
Sâkıyâ hâtırı teng eyledi el tarlığı G.495/6

Eli ermemek

Eli ermemek, uzakta olduğu için yetişememektir (Aksoy, 1988: 756). Şair, şimşir ağacı gibi uzun olan sevgilinin boyuna erişmenin güçlüğüne bu deyimle anlatırken aynı zamanda mübalağa yapmıştır:

Elüm irmez n'ideyin âh o boyı şimşâda
İdeyin minneti yirden göke dek feryâda G. 423/1

Elinden tutmak (Dest-gîr olmak)

Elinden tutmak, birinin ilerlemesine yardım etmek anlamına gelir (Aksoy, 1988: 758). Aşağıdaki ilk beyitte deyim, memduhun şaire yardım etmesi, onun elinden tutması Karşılığındadır:

Koma Bâkî kulunı cür'a-sıfat ayakda
Dest-gîr ol aña ey dâver-i 'âlî-mikdâr K. 18/48

İkinci beyitte ise meclisteki şaire pîr-i mugânın kadeh sunması, yani ona yardım etmesi anlamında geçmektedir. İkinci beyitteki “elin alup ayaklandur” ifadesinde, “ayak” kelimesinin hem kadeh hem de ayağa kaldırmak anlamı kastedilmiştir:

Meded Bâkîye ey pîr-i mugân bir cür'a himmet kıl
Elin alup ayaklandur ki ol bî-çâre düşmişdür G. 173/5

El vermek

El vermek, yardım etmek, fırsat vermektir (Tanyeri, 1999: 104). Aşağıdaki beyitlerde el vermek deyimini mecaz anlamı kastedilerek, yardım etmek anlamlarında kullanılmıştır:

Katı el virdi hevâ gâyet açılduk gâyet
İşümüz kaldı kemâl-i kerem-i Settâre G. 426/8

Göğüs germek

Göğüs germek, bir güçlüğe karşı koymaya hazır olup dayanmaktır (Aksoy, 1988: 798). Beyitte şair, bu deyim vasıtasıyla aşk sahasında kendini övmektedir:

Gögsin gererdi zühd ile Bâkî bu 'arsada
Nâ-geh tokındı tîr-i mahabbet kazâyı gör G. 129/7

Gömgök tere batmak

Tere batmak, çok terlemek, ter içinde kalmaktır (Tanyeri, 1999: 232). Beyitte, bahar mevsimi geldiğinde sümbülün üzerine düşen çiğ tanelerini şair, gömgök tere batmış bir insan gibi hayal etmiştir:

Yine gömgök tere batmış çıka geldi çemene
Nev-bahâr irdi diyü virdi haberler sünbül K. 24/8

Göz açmak

Göz açmak, dikkatli olmak, uykudan uyanmak, birisine bilgiler vererek görüşünü genişletmek, bir kimseyi uyarmak gibi anlamlara gelir (Aksoy, 1988: 820). Beyitte uyarı manasında kullanılmıştır:

Bu tasavvurlar eger bâtil olursa nic'olur

Katı hayret yiridir bir gözün aç bî-çâre G.426/7

Göz değmek

Göz değmek, (nazar değmek, göze gelmek), uğursuzluk ve kötülük getirdiğine inanılan kıskanç ya da hayran bakışlar sebebiyle olumsuz ve fena bir duruma düşmeyi ifade eder (Aksoy, 1988: 806). Aşağıdaki beyitlerde şair, sevgiliye göz değmesinden çekindiğini anlatırken, bu deyim vasıtasıyla sevgilinin kıskanılabilir güzelliğini ve ona olan sevgisini anlatmıştır.

Şair, sevgilisinin kapısının toprağını gözüne sürme olarak çekmediğini, çünkü göz değmesinden korktuğunu söylemektedir:

Korkum oldur göz dege hâk-i der-i cânânuma

Yogsa kühlâsâ çekerdüm çeşm-i hûn-efşânuma G. 434/1

Sevgilinin boynuna nazar değmesin diye annesi muska takmıştır:

Takınur göz degmesün diyü hamâ'il boynına

Sakınur yavuz nazardan n'eylesün anacugı G. 534/3

Göz kulak olmak

Göz kulak olmak, korunması gereken bir şeyi ya da bir kimseyi gözetmektir (Aksoy, 1988: 811). Bâkî'nin bir kasidesinden alınan beyitte şair, memduhun övgüsünde onun hâkimiyetini ve gözetimini bu deyimle dile getirmiştir:

Göz kulag oldı ser-â-ser gözedür âfâkı

Bulalı kurb-i vezîr-i şeh-i kişver hâtem K. 19/16

Göz üstünde kaşı olmak

Göz üstünde kaşı olmak, bir davranışı hoş karşılamamayı ifade eder (Aksoy, 1988 : 821). Beyitte şair, memduhtan gördüğü yardım sayesinde kendisine hoş olmayan davranışlarda bulunulmadığını bu deyimle ifade etmiştir:

Gözün üstünde kaşun var dimedi kimse dahı

İdeli hidmet-i Paşa-yı dil-âver hâtem K. 19/17

Hançer içirmek

Hançer içirmek, bir hançer darbesiyle gık dedirmeden öldürmektir (Tanyeri, 1999: 139). Beyitte, düşmana benzetilen rakibi öldürmek manasında kullanılmıştır:

Şehâ bir dem ney-i hâmen cihân bezminde dinlensün

İçürsün düşmene câm-ı fenâyı bir zamân hançer G. 155/4

Kan ağlamak

Kan ağlamak, bir zulümden ve bir sıkıntıdan dolayı büyük üzüntü duyarak yakınmaktır (Aksoy, 1988: 903). Aşağıdaki beyitte âşığın sevgili yolunda acı çekmesi, üzüntü duyması anlamlarında kullanılmıştır:

Yâd eylesün hünerlerüni kanlar aglasun

Tiğün boyınca karaya batsun kırâbdan Mus. I/V-7

Kanına girmek

Kanına girmek, birini öldürmek veya bir şeyi ziyan etmek anlamlarına gelir (Aksoy, 1988: 905). Aşağıdaki ilk beyitte sevgilinin güzellik unsurları ile gonca arasında benzerlik

ilişkisi kuran şair, açık istiâre yoluyla kendini bülbül olarak nitelerken gonca olan sevgilinin dikeninin bülbüle batması ve kanının akmasını da bu deyimle ifade etmiştir. Kanına girmek deyimini beyitte hem gerçek hem de sevgilinin âşığını öldürmesi ya da zulmetmesi olarak mecaz anlamda düşünmek mümkündür:

*Yine ol gonca-leb bülbüllerüñ **kanına girmiştir**
Güzellik var bu gün gâyet kızarmış al al olmuş* G. 215/4

İkinci beyitte kendisini gönlü hasta bir âşık olarak niteleyen şair, sevgilinin giydiği kan renkli ergâvâni elbiseyi hüsn-i talil yoluyla anlatmıştır. Sevgilinin üstündeki aslında ergâvâni bir elbise değil, âşığın kanlarının sevgilideki elbise olarak yansımasıdır:

***Kanına girmiş** boyınca Bâkî-i dil-hastenüñ
Ergâvâni câme geymiş sanmañ ol serv-i revân* G. 390/6

Kan içmek

Kan içmek deyimini aşağıdaki beyitte sevgilinin âşığın kanını içmesi, yani ona eziyet etmesi, sıkıntı vermesi manalarında kullanılmıştır:

*Zinhâr sakın mey yirine **kanun içerler**
Keyfiyyetüñ ol gözleri mestâne tuyurma* G. 405/2

Kulak çekmek

Kulak çekmek, uyarmak için hafif bir ceza vermektir (Tanyeri, 1999: 184). Divan'daki 153. gazelde "kulak çekmek" deyimini redif olarak her beyitte farklı anlamlara gelecek ve farklı çağrışımlar yaratacak şekilde kullanılmıştır:

*Sahn-ı çemende subh-dem açıldığı bu kim
Hüsnüñ güline gonca-i ra'nâ **kulak çeker*** G.153/3

Kulak tutmak

Kulak tutmak, iyi anlamak üzere dinlemektir (Aksoy, 1988: 945). Aşağıdaki beyitlerin ilkinde zâhidin şairin şirimi dikkatli dinlememesi anlamında kullanılmıştır:

*Şi'r-i Bâkîye **kulak tutmasa** zâhid ne 'aceb
Söz güherdür ne bilür kadrini nâ-dân güherüñ* G. 277/7

Deyim, ikincisinde söz üstatlarının sözlerinin dinlenmesi karşılığındadır:

*Sözüm diñle mugannî nagmesin gûş eyle ey Bâkî
Garaz sana nasîhatdur **kulak tut** kavlı-i üstâda* G. 449/5

Aynı deyim, sonuncusunda ise teşhis yoluyla def isimli çalgının meclise kulak vermesi manasındadır:

*Gûş eyle râzı perde-i sâz u terânededen
Her yana **tut kulagunı** meclisde def gibi* G. 522/2

Kul olmak

Kul olmak, bir kimseye karşı büyük bir saygıyla, fedakârlık yapmaya hazır olmaktır (Aksoy, 1988: 945). Bâkî Divanı'nda en çok kullanılan deyimlerden olan kul olmak,

beyitlerde genellikle âşîğın sevgiliye kul olması anlamlarında kullanılmıştır. Bu deyim aynı zamanda âşîğın sevgili karşısındaki statüsünün bir göstergesidir⁴:

Aşağıdaki örnek beyitte âşîğın sevgilisine kul olması, ona boyun eğmesi anlamlarında kullanılmıştır:

*Bâkîye emr nedür sultânım
Saña kul oldı mutî u münkâd G. 37/6*

Kanına girmek

Kanına girmek, birini öldürmek ya da öldürtmek ve bir şeyi ziyan etmek demektir (Aksoy, 1988: 905). Beyitte kan rengindeki erguvan elbise giymiş sevgili hüsn-i talil yoluyla bu renkten hareketle âşîğın kanına girmesi yönüyle anlatılmıştır:

*Kanına girmiş boyınca Bâkî-i dil-hastenüñ
Ergavânî câme geymiş sanmañ ol serv-i revân G. 390/6*

Kan yutmak

Kan yutmak, bir iş meydana gelinceye kadar eziyet ve sıkıntı çekmeyi ifade eder (Aksoy, 1988: 907). Beyitte, şarap (mey) ve kanın kırmızı renginden hareketle şair, sevgilisine sitem etmekte, şarap yerine kan içtiğini, “kan yutmak” deyimiyile ifade etmiştir. Mecazen sevgilisinin kendisine çektirdiği eziyetleri anlatmak istemiştir:

*Hîç bilür mi mey yirine dem-be-dem kan yutdugum
İşidür mi ney yirine âh u efgânım benüm G. 345/3*

Kulp takmak

Kulp takmak, bir kimseyi veya bir nesneyi kusurlu görmek için bahane aramaktır (Tanyeri, 1999: 186). Gökyüzündeki ay, sevgilinin eşiğine öykündüğü için gökyüzüne kulp takmıştır. Ayın şeklinden hareket eden şair, hüsn-i talil ve teşhis yoluyla bu deyimiyile kullanmıştır:

*Öykündüğüçün işiğüne ey şeh-i cihân
Dahi ne kulplar taka eflâke mâh-ı nev G. 400/4*

Ömür törpüsü (olmak)

Ömür törpüsü, uzun yorucu ve sıkıntılı iş demektir (Tanyeri, 1999: 206). Beyitte teşbih-i tafdil yoluyla sevgilinin boyu posu, taze gül dalından daha üstün gösterilmiştir. Taze gül dalı ise, ömür törpüsü deyimiyile olumsuzlanmıştır:

*Bülbülün medh idüp ol şâh-ı gül-i ter didügi
Bir ömür dörpüsidür kaddüne nisbet güzelüm G. 332/3*

Taş atmak

Taş atmak, söz dokundurmak anlamına gelir (Aksoy, 1988: 1065). “Taş atmak” deyimiyile beyitte kinaye sanatı yoluyla “kötülemek, eleştirmek” anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır:

*Yollarda görse agladugum baña taş atar
Gâhî bu çeşm-i eşk-feşânı siler geçer G. 134/4*

Taşa tutmak

⁴ Diğer örnekler için bkz.: K.11/11, G.7/3, G.51/4, G.375/4, G. 408/7.

Bu deyim, “üst üste, aralıksız taşlamak” anlamlarına gelmektedir. Beyitte “t”, taşların çıkardığı sesi hissettirmektedir (Kaplan, 2017: 283). Şair, bahar mevsiminin gelmesini çiğ tanelerinin kış ordusunu taşa tutmasıyla ifade etmiştir:

Cünd-i şitâyı taşa tutup yine jâleler
Kasd itdiler ki milket-i gül-zârı alalar G. 103/1

Üstüne titremek

“Üstüne tiremek”, çok sevdiği ya da sevdiği bir kimseyi bir zarar gelmemesi için özenle korumaktır (Aksoy, 1988: 1091). Beyitte deyim, kullanılan teşbihler yoluyla da âşığın sevgilinin üstüne titremesi, ona sevgisini göstermesi anlamında kullanılmıştır:

Nîzesi cânuma vü nîzesine cân ditrer
Yâr kim togru ola üstine yârân ditrer G.70/1

Diğer bir beyitte ise sevgilinin âşığın sinesine saplanan kirpik oklarının titremesi anlamında kullanılırken aynı zamanda tevriyeli olarak da ela alınmıştır:

Peykân-ı dûst kala diyü zahm-ı sîned
Görseñ nihâl-i tîri nice ditrer üstine G. 428/2

Yanıp yakılmak

Yanıp yakılmak, derdini döküp sızlanmak anlamına gelir (Aksoy, 1988: 1106). Aşağıdaki ilk beyitte deyim teşhis yoluyla kebaba yakıştırılmıştır. Kebap da insan gibi yanıp yakılmaktadır:

Peymâne şikest oldı yatur haylî zamândur
Yanup yakılır hâtırı mecrûh kebâbuñ G. 269/4

Diğer beyitte ise şair derdini döküp anlatacağı kimsenin olmadığını bu deyimle dile getirmiştir:

Yanup yakılmag ister kimse yok yanuñca ey Bâkî
Hadîs-i ‘aşk-ı âlem-sûz-ı yâri ya ne söylersin G. 361/1

Yere geçmek

Yere geçmek, çok utanmayı, o anda kendisini kimsenin görmemesini istemeyi ifade eder (Aksoy, 1988: 1116). Beyitte, fazilet ehlinin utanması anlamında kullanılmıştır:

Yire geçse yiridür ehl-i fazîlet çünki âh
‘İzz ü câhuñ hâr u has deryâ-misâl üstindedür G. 168/5

Yüz çevirmek

Yüz çevirmek, birine karşı gösterilen ilgiyi kesmektir (Aksoy, 1988: 1132). Sevgili, âşığa yüz vermeyip ona cefa etse de âşık ondan yüz çevirmez, devamlı gönlü onun yanındadır, sevgiliye ulaşmak ister:

Vefâ ummaz cefâdan yüz çevürmez Bâkî ‘âşıkdur
Niyâz itmek aña cânâ yaraşur saña istiğnâ G. 6/5

Âşığın gönlü sevgilinin kirpik oklarından yüz çevirmez, yani ona ilgi gösterir:

Gönül tîg-i müjeñden yüz çevürmez ey gözi âhû
O bir şemşîr-i bürrâna varur şîr-i dil-âverdür G. 50/4

Yüz tutmak

Yüz tutmak, bir şeyin olma yönünde ilerlemesidir (Aksoy, 1988: 1132). Aşağıdaki kaside beytinde Hakk'a yönelmek, bir şeyin olması için ona yönelmek anlamında kullanılmıştır.

*Der-gâh-ı Hakka yüz **tutalum** ber-mezîd ola
Câh u celâl-i saltanat u baht-ı câvidân* K.1/39

Diğer bir beyitte de yine Allah'a yönelmek, O'nun rızasını kazanmak manasında verilmiştir:

*Cenâb-ı Hazrete yüz **tut** kim oldur kable-i cârif
Sücûduñdan garaz zîrâ rızâ-yı Rabb-i aclâdur* K.65/4

Yüz sürmek

Yüz sürmek, büyük saygı duyulan birinin katına çıkarken eşiğine ve ayağına yüz sürercesine eğilmektir (Tanyeri, 1999: 264). Bâki Divanı'nda genellikle âşığın sevgilinin eşiğine yüz sürmesi ona olan saygısını ve sevgisini ifade etmesi bağlamında kullanılmıştır:⁵

Aşağıdaki örnek beyitte Kâbe'ye yüz sürülmesini örnek gösteren şair, sevgilinin Kâbe gibi olan eşiğine, kapısına yüz sürmek istemektedir:

*Bilürsin yüz **sürerler** âsitân-ı Kâbeye ben de
İşigüne yüzüm sürsem n'ola a Kâbem a kablem* G.333/6

Yüzü kara (olmak)

Yüzü kara olmak, utanılacak ve rezil bir durumda olmaktır (Tanyeri, 1999: 265). Sevgili, güzellik güneşidir, öyle ki gökyüzündeki yüzü kara ay bile bu güzelliğe öykünür. Şair, beyitte bu deyim vasıtasıyla ay ile güneşe benzeyen sevgili arasında karşılaştırma yaparak sevgiliyi üstün tutmuştur:

*Öykünse haddüne ne gam ey âfitâb-ı hüsn
Mâh-ı siphr kemdür o ne **yüzi karadur*** G. 92/2

Yüzünü ele almak

Yüzünü ele almak, birisine ricada bulunmak için utanarak zorlanmak demektir (Tanyeri, 1999: 270). Beyitte sûfinin dost meclisine gelirken mahcubiyet duyması, bu deyimle ifade edilmiştir:

*Yüzün **eline alup** geldi meclise sûfi
Bu gice rişte-i tesbîhi târ-ı çeng oldı* G. 489/5

Yüz vermek

Yüz vermek, birine ilgi ve yakınlık göstermek, bütün davranışlarını hoş görmektedir (Aksoy, 1988: 1139). Beyitte ayna kişileştirilerek yüz veren bir insan gibi düşünülmüştür:

*Sen yüz **virelden** âyîne buldı bu ragbeti
Hasret degüldi sûretine halk o yüzüzüñ* G.260/2

⁵ Diğer örnekler için bkz.: G.345/4, G. 356/4, G. 380/3, G.387/4, G. 425/1, G.547/5.

Sevgilinin yastığa yüzünü koymasını şair, ona yüz vermesi olarak düşünüp kinayeli kullanmıştır:

Bî-tekellüf yüz sürer her şeb ruh-ı rengînüñe

Böyle niçün yüz virürsin dûstum bâlînüñe G. 425/1

Sevgilinin saçlarının sevgilinin yanağını öpmesini, şair sevgilinin saçına, teşhis ve kinaye yoluyla yüz vermesi olarak düşünmüştür:

‘Arızuñ turmaz öper zülf-i siyeh-rû göz göre

Hîç yüz virmezsin ammâ ‘âşık-ı miskînüñe G. 425/3

Yüz yere koymak

Yüz yere koymak, alçakgönüllü, mahcup ve utangaç olmaktır (Tanyeri, 1999: 268). Aşağıdaki ilk iki beyitte teşhis yoluyla gül, şimşad ve servi ağacı yüzünü yere koyan, mahcup bir insan gibi hayal edilmiştir.:

Yüz yire kodı lutf ile gül-berg-i ter gibi

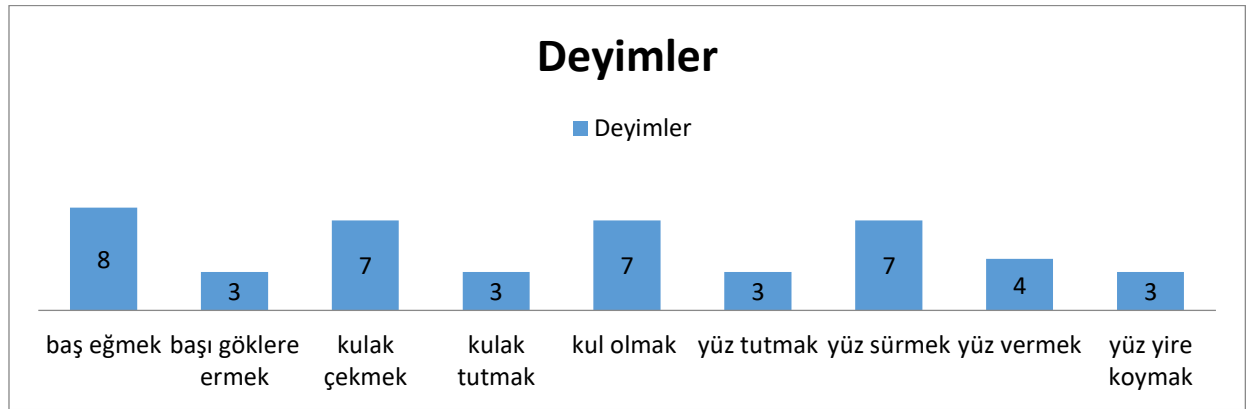
Sandûka saldı hâzin-i devrân güher gibi Mus. 1/I/8

Kasideden alınan son beyitte ise memduhun karşısında yüzünü yere koyan, alçakgönüllü şahırlardan söz edilmektedir:

Kemâlin anlayup bir bir öninde

Komuşlar yüz yire şâhân-ı pîşîn K. 4/16

Grafik 1: Bâkî Divanı’ndaki deyimlerin kullanım sıklığı

Yukarıdaki grafikte Divan’da 2 defadan fazla geçen deyimler verilmiştir.

Sonuç

Divanlarda atasözü ve deyimlerin tespitine yönelik birçok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalarla daha önce atasözü ve deyim kaynaklarıyla sözlüklerde yer almayan yeni ifadeler de tespit edilebilmektedir. XVI. yüzyılın önemli şairlerinden olan Bâkî’nin Divanı’nda deyimlerin tespiti bu noktada önemlidir. Şairin kullandığı edebî malzemenin zenginliğinin ve çeşitliliğinin atasözü ve deyimler noktasında da önem arz ettiği görülmüştür. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Bâkî, atasözü ve deyimlere şiirlerinde sıkça yer vermiş, halk dilinden ve halk söyleyişlerinden faydalanmıştır. Divan’da deyimler atasözlerine göre daha fazladır ki, bu birçok şairin divanında rastlanan bir durumdur. Deyimler genellikle beyitlerin herhangi bir mısraında yer alırken, nadiren, her iki mısraa yayılmış örnekler de bulunmaktadır. Ayrıca her iki mısra da deyimler de kullanılmıştır.

Divan'ın 153. gazelinde ise, "kulak çekmek" deyimini gazelinin bütününde redif olarak yer alır. Atasözü ve deyimlerle birlikte kinaye, mecaz-ı mürsel, teşhis, kapalı istiare, teşbih ve tecrid gibi sanatların daha yaygın kullanıldığı görülmüştür. Şair, deyimleri kullanırken bazı kelime tekrarlarından da yararlanmışır. Bazen bir beyitte ya da bentte birden fazla deyim kullanılmışır.

Hem XVI. yüzyılın hem de Klâsik Türk Edebiyatı'nın en önemli şairlerinden olan Bâkî'nin Divanı'nda toplam 52 farklı deyim ve 4 atasözü tespit edilmiştir. Şair en çok; *baş eğmek, kulak çekmek, kul olmak* ve *yüz sürmek* deyimlerini kullanmıştır.

Kısaltmalar

G.	: Gazel
K.	: Kaside
Mat.	: Matla
Mus.	: Musammat
TDK	: Türk Dil Kurumu
Thm	: Tahmis
Trc. B.	: Terci-bend

Kaynaklar

- Aksoy, Ö.A. (1988). "Atasözleri ve deyimler". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*: 131-166.
- Aksoy, Ö.A. (1984). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. c.1. 4. bsk. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö.A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü-2*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Batıslam, H.D. (1997). "Nedim'in şiirindeki atasözleri ve deyimler". *Türkoloji Araştırmaları*. Fuat Özdemir Anısı: 107-123.
- Demirkazık, H.İ. (2013). "El arkası yerde deyimini ve bu deyimdivan şiirinde kullanımı". *Turkish Studies*. Volume 8/4 Spring: 617-633.
- Dilçin, D. (2018). *Edebiyatımızda atasözleri*. Ankara: TDK.
- Eyüboğlu, E.K. (1975). *13.Yüzyıldan günümüze kadar şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. c.1. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Gülüm, E. (2013). *XV. Yüzyılın ilk yarısında telif edilen divanlarda atasözleri ve deyimler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Hengirmen, M. (1983). *Güvâhî, Pendnâme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, H. (2017). *Bâkî'nin ses dünyası*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Kaya, B.A. (2011). "Atasözleri ve deyimlerin dîvân şiirinde kullanımı ile dîvânların bu söz varlıklarımız bakımından önemi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6: 11-54.
- Küçük, S. (1994). *Bâkî Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mengi, M. (1986). "Necâtî'nin şiirlerinde atasözlerinin kullanımı". *Erdem Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. sayı 4. cilt 2: 47-56.
- Parlatır, İ. (2008). *Atasözleri ve deyimler-1*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tanyeri, M.A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü "Defterini dürmek" <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 28.05.2019).
- Yakar, H.İ. (e-kitap). *Gelibolulu Sun'î Divanı*. Erişim:<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57257,gelibolulu-suni-divanipdf.pdf?0> (13.07.2019).
- Yakar, Halil İbrahim (e-kitap), *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213620/h/gelibolulu.pdf> (10.05.2012).